

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk Maanedsskrift

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved Cl. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen.

INDHOLD:

1. *N. Svendsen*: Jacob Appel.
2. *Cl. Eskildsen*: Breve fra Felsted til Pastor Mørk-Hansen.
3. Af Jens Lauritzens Bog om mærkelige Ting.
4. *F. Rudbeck*: Den 10. Februar.

Nr. 8 — 1. FEBRUAR 1932. — 8. Aarg.

KJØBENHAVNS HANDELSBANK

KJØBENHAVN

ETABLERET 1873

Aktiekapital (fuldt indbetalt) . . . Kr. 50.000.000

Reservefond - 31.016.061

FILIALER I:

AABENRAA - AARHUS - ESBJERG - GRAASTEN

HADERSLEV - HORSENS - KALUNDBORG - ODENSE

RANDERS - RØNNE - SØNDERBORG - TOFTLUND

TØNDER - VIBORG - VARDE

Biler udlejes

altid pæne og under paalideligt

Førerskab.

Ogsaa over Grænsen.

H. Jensen Toft

Richtsensgade 4 Tønder

Tel. 255.

Bil-

Traktor — Motor — Maskin

Smøre-

Olier

Fedt, Vognsmørelse, Gear-
kasseolie og Drivremme

kun Ima Kvaliteter

CARL BORCH

Tønder

Telf. 44

H. P. Lorentzen

V. J. Lund's Eftfl.

Bogbinderi og
Protokolfabrik

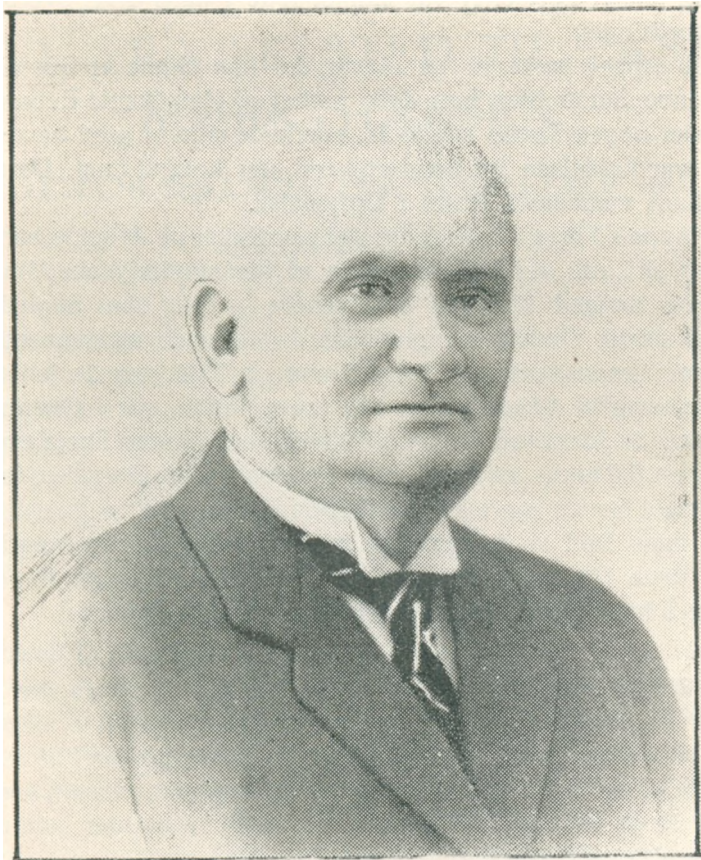
TØNDER

Østergade 40 Telf. 106 Over Gaarden

Alt Bogbinderarbejde
udføres hurtigt og solidt.

1. Februar 1932.

23. 4. 66. — 31. 12. 31.

JACOB APPEL

DA DET AF DEN NORDSLESVIGSKE VÆLGERFORENING NEDSATTE Udvalg, som havde til Opgave at udarbejde en Betænkning om Grundsætningerne i den vordende sønderjydske Skoleordning, engang i Sommeren 1919 holdt Møde i Haderslev, foreslog Udvalgets Formand H. Jepsen Christensen, at man skulde bede Højskoleforstander Jacob Appel om at erklære sig villig til at overtage det vigtige Hverv som Skoledirektør for hele den genvundne Landsdel. Forslaget fandt udelt Tilslutning, og man vedtog, at fire Medlemmer af Udvalget straks skulde rejse til Askov for at indhente Appels Samtykke.

Henad Aften rullede en Bil med 4 Personer: H.Jefsen Christensen, Anders Lebeck, Hans Lorenzen og undertegnede ind i Højskolegaarden, der laa som uddød. Først efter nogen Søgen fandt vi Appel ude i Haven, og da vi kort efter var samlet inde i hans Stue, overbragte vi ham Opfordringen.

Jacob Appel hørte til de Mænd, der kan skjule et følsomt Sind. Men i denne Stund blev han dybt grebet af Øjeblikkets Betydning, og da han efter nogen Tøven sagde Ja, mærkede vi, hvor glad bevæget han var. Det var Kaldelsen fra Sønderjylland, der kom til ham. Dermed gik maaske hans smukkeste Drøm i Opfyldelse.

Ved Appels Tilsagn indleedes det værdifuldeste Arbejde, han skulde udføre for sit Land ved Udformningen af den sønderjydske Mindretalsordning, og dermed blev det ham senere — ikke som Skoledirektør, men som dansk Undervisningsminister — forundt at gennemføre de Tanker, som trods de mange Aars Tvang og Tryk var de ledende hos det nordslesvigske Skoleudvalg, men som tillige var i Overensstemmelse med de Ideer om folkelig Frihed, hans Fader Skolelærer Cornelius Appel i Tønder over et halvt Aarhundrede i Forvejen forgæves og uforstaaet havde gjort sig til Talsmand for.

Ved hans Død er det værd at mindes Jacob Appels vægtige Indsats paa dette Omraade, hvorved der skabtes Muligheder for en rolig Udvikling i hans Hjemstavn, det omstridte Grænseland.

Nicolai Svendsen.

BREVE FRA FELSTED TIL PASTOR MØRK - HANSEN

STEMNINGSBILLEDER FRA TIDEN EFTER 1864

AF CL. ESKILDSEN

PASTOR MØRK-HANSEN KOM KUN TIL AT VIRKE I FELSTED SOGN i 14 Aar, men Baandene mellem Felstedfolkene og deres danske Præst blev i denne korte Tid knyttet saa stærkt, at de aldrig brast. Da han i 1864 blev tvunget bort af de nye Voldsherrer, skænkede Menigheden ham en smuk Sølvpokal med følgende Indskrift, forfattet af min Bedstefader, Bonden og Digteren Hans Christian Festersen:

Du var en Hyrde god og tro,
vil Pligt og Ed ej svige.
Gud giv dig Sundhed, Fred og Ro,
og Fred i Land og Rige!

Da min Fader i 1867 gik over Grænsen for ikke at blive tvunget til at trække i den præjsiske Trøje, var det selvfølgelig, at han først søgte hen til Præstegaarden i Vonsild, hvorfra der skaffedes ham Plads, paa samme Maade, som man der hjalp saa mange andre før og efter ham i den samme Situation. Naar vi som Børn fik Lov til at se i vor Moders Fotografialbum, faldt vort Blik allerførst paa Billederne af Pastor Mørk-Hansen og Hustru, der havde Ærespladsen paa første Side. — Saadan var det i vort Hjem, saadan var det i mange Hjem i Felsted Sogn. Mørk-Hansens Navn blev ofte nævnt, hvor Folk kom sammen, og flere Gange har vi som Børn hørt Fortællingen om, hvorledes han blev ilde behandlet af Prøjerne i 1864.

Felstedfolkernes vedhængende Troskab blev gengældt fra Mørk-Hansens Side. Han glemte ikke at udtrykke sin Deltagelse, naar Døden kom til et Hjem, hvor hans gamle Venner sad, og Brevene der nede fra gemte han trofast. Nogle af dem har hans Søn, pens. Skovrider Mørk-Hansen, Skovlyst pr. Pederstrup, stillet til min Raadighed. Da de giver et ret godt Indtryk af Stemningen i Sønderjylland efter 1864, skal der her meddeles korte Uddrag. — Men først skal Læserne have genopfrisket Kendskabet til *Manden*. (Hovedkilder: Biografisk Leksikon

og G. Himmelstrup, „En god dansk Mand“ — „Hejmdal“s Søndagsblad 1924).

I.

Den 28. Sept. 1815 fødtes der Præsten Chr. Erhard Hansen og Hustru Anne Marie f. Mørch i Todbjerg, et Par Mil Nord for Aarhus, en Søn, der i Daaben fik Navnet Mourits Mørch Hansen. Som Pastor Johannes Koch i Burkal af Uvilje mod alt Tysk bortkastede det tyske ch af sit Navn og skrev sig Kok, saaledes har ogsaa denne Præstesøn fra Todbjerg senere altid kaldt sig Mørk-Hansen. 1828 flyttede Faderen til Ønslev paa Falster. 1835 blev Mørk-Hansen Student fra Nykøbing F., og 1840 tog han teologisk Embedseksamen. Den nye Tid med de fremvældende nye religiøse, politiske, folkelige og nationale Tanker optog ham imidlertid saa stærkt, at han efter sin Embedseksamen endnu blev fire Aar i København uden at søge Præstegerning. Den sønderjydske Sag havde allerede dengang vundet hans Hjerte. Som Student var han kommet meget sammen med den unge cand. Kr. Karstensen fra Ulkebøl,*) og ofte deltog han i Sammenkomster angaaende den vaagnende Reaktion mod det tyske Styre i Slesvig. Han var begejstret for Skandinavismen og var Medlem af Bestyrelsen for det danske Studentertog til Upsala i 1843.

Mørk-Hansens „Vintersæde i Studerekamret“ blev iøvrigt benyttet til kirkehistoriske og historiske Studier. 1842 udkom hans Oversættelse af Marheineckes „Lærebog i den kristelige Tro og Levned for tænkende Kristne“. Da Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug 1841 udsatte en Præmie for en populær Fremstilling af den kristne Historie, deltog han ogsaa i Konkurrencen. Han fik ikke Præmien, men hans Kirkehistorie udkom 1848 og fik en stor Udbredelse. 1851 udkom en mindre Lærebog i Kirkehistorie, der oplevede 4 Oplag, 1848 var der af ham udkommet en kortfattet Lærebog i Verdenshistorien, der blev trykt i 6 Oplag.

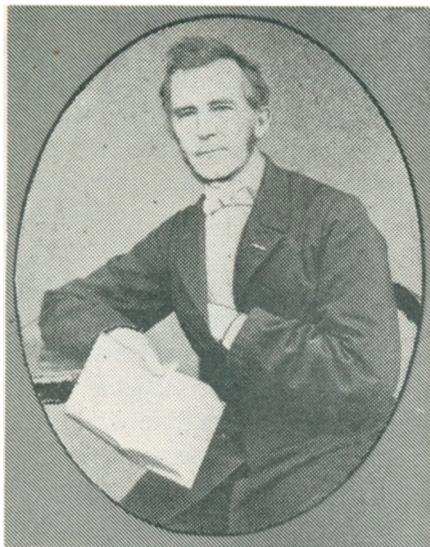
1844 afsluttedes den frie Virksomhed. Mørk-Hansen blev Kapellan hos H. F. G. Fogh i Nykøbing F. og blev 1846 Kateket ved Skolen der. Han giftede sig med Charlotte Dorothea Frederikke Gotholdine Levinsen (f. 7. 1. 25, d. 13. 3. 82), Datter af Justitsraad, Amtsforvalter Levinsen i Ringkøbing. Baade som Præst og Lærer var han agtet, og i en Aftenskole samlede han mange unge, der især lyttede til hans historiske Foredrag.

Det var selvfølgelig, at Mørk-Hansen i det bevægede Aar 1848 blev grebet meget stærkt af den nationale og politiske Bevægelse. Han skrev baade politiske og nationale Artikler i Byens Blad, og da der

*) Om Kr. Karstensen se G. Himmelstrup: Dybbøl- og Broagerpræsten Kristen Karstensen, Sdj. Aarb. 1923, S. 267 ff.

skulde vælges til en grundlovgivende Forsamling, faldt Befolkningens Tanker paa ham. Han stillede sig og valgtes som Repræsentant for Maribos 5. Kreds. I den grundlovgivende Forsamling hørte han til den Kreds, der senere fortsattes i det nationalliberale Parti. Da man indbragte Forslaget om at standse Forhandlingerne, indtil Slesvigs Repræsentanter kunde give Møde, støttede Mørk-Hansen ivrigt dette Forslag, og hans Udtalelser ved den Lejlighed er hans hele Livs Program: „At opgive Haabet om Slesvigs Frelse er det samme som at opgive Haabet om Danmarks Frelse, og alene Skindet af en saadan Tanke bør vi undgaa!“

Mørk-Hansen søgte ikke Valg til den første ordinære Rigsdag. Han opgav Fremtidsmulighederne som Forfatter og Politiker og knyttedes nu for hele sit Liv til Sønderjylland, som han elskede saa stærkt. 1850 blev han konstitueret

PASTOR MØRK-HANSEN

Efter Fotografi fra o. 1864, som man endnu i Dag finder det i flere Fotografialbum i Felstedhjem.

som Sognepræst i Felsted, hvor Slesvig-Holsteneren Bertel Petersen Godt var blevet afskediget, og Aaret efter fik han fast Ansættelse, efter at Menigheden havde valgt ham. Tiden fra 1850 til 1864 var Mørk-Hansens rigeste Aar. Utrættelig spredte han med Mund og Pen Oplysninger om de sønderjyske Forhold blandt Danske og Tyske, og lige saa utrættelig forsvarede han Tillisch' Sprogordning mod dens tyske og danske Modstandere. Bl. a. udkom af ham „Oplysninger og Bemærkninger om det danske Folkesprog i Sønderjylland, København 1854“ og „Beiträge zur Beurteilung der Sprachverhältnisse des Herzogtums Schleswig, Flensburg und Leipzig 1857“. 1852 var han Medstifter af „Folkeskriftselskabet“, hvis Opgave det var at udbrede god dansk Læsning, og han var Medlem af Selskabets Bestyrelse, saa længe det bestod. Sammen med Pastor C. L. Nielsen paa begyndte han 1863 Udgivelsen af „Kirkelig Statistik for Slesvig“, der dog væsentlig er bygget paa den gamle Geltingpræst H. N. A. Jensens „Kirchliche Statistik des Herzogtums Schleswig“ fra 1840—42.

Grundloven af 15. Juni 1849 kom ikke til at gælde for Sønderjylland. Her beholdt man den gamle Stænderforsamling. 1859 blev Mørk-Hansen af Gejstligheden i 1. Distrikt valgt til Medlem af Stæn-

derforsamlingen. Det danske Mindretal havde dermed faaet en særdeles dygtig Kraft. Utrættelig forsvarede han i Stænderforsamlingen det danske Sønderjyllands historiske og folkelige Ret, og 1860 modtog han sammen med Laurids Skau som Fører for det danske Mindretal Anerkendelsesadresserne fra begge Rigsdagens Afdelinger, tiltraadte af 50.000 danske Mænd. Men Slesvig-Holstenerne hadede ham af et godt Hjerte.

Det fik han at mærke, da det tyske Uvejr brød ind over Sønderjylland i 1864. Den 12. Februar blev en General med sin Stab indkvarteret i Felsted Præstegaard, og samme Nat blev Præsten arresteret. Saa farlig var Manden, at man havde opbudt flere Hundrede Mand til denne Handling. I forrygende Snevej gik det efter Graasten til; men Gang paa Gang kørte man fast, og først et godt Stykke op paa Formiddagen spærrede man ham ind i en skummel Kælder i Graasten. Næste Dag gik det paa en gammel Høstvogn videre til Flensborg. Her havde Arresten lige som i Graasten hverken Seng eller Bord eller Stol. Efter fem haarde Døgn blev han frigivet, da der hverken i Forhøret eller ved Gennemsyn af hans Papirer var fremkommet noget, der berettigede Anholdelsen.

Den 31. Marts, da Afgørelsen ved Dybbøl nærmede sig, blev Mørk-Hansen arresteret igen, beskyldt for Spioneri. Heller ikke denne Gang fandt man noget som helst, der kunde bevise Paastanden, og han maatte atter løslades. Dog fik han kun Tilladelse til at færdes i en bestemt Afstand fra Præstegaarden og stod vedvarende under skrap Op syn.

Allerede inden Dybbøl faldt, gjorde Tyskerne sig rede til at tiltræde den danske Arv. Saaledes var det f. Eks. i Tønder, hvor Pastor Carstens allerede i Marts indsendte en Betænkning om Seminariets Fremtid, og hvor Provst Valentiner, der 1850 var blevet afskediget i Tyrstrup, kort efter kom op fra Anhalt for at organisere et tysk Skolevæsen; saaledes var det overalt. Naar man tænker paa den lange Ventetid mellem Verdenskrigens Afslutning og Genforeningen, undrer man sig i Dag meget over den paafaldende Hurtighed, hvormed Tyskerne dengang gik frem, inden Dybbøl var faldet, længe inden Freden var sluttet. Felsted Sogns gamle Præst, Bertel Petersen Godt, var udset til Biskop, og allerede inden Als var taget, kom han paa Visitats i Felsted! Ved denne Lejlighed forefaldt det kendte Sammenstød med Sognefolkene, der tydeligt nok viste Godt, hvor deres Sympatier var.

Da Prøjsernes Overgang til Als nærmede sig, blev Mørk-Hansen arresteret for tredje Gang, Søndag den 26. Juni. Han førtes til Flensborg og indsattes her i en Celle, som en gemen Tyv maatte rømme. Efter at Als var taget, blev han løsladt igen.

Den 8. Juli maatte Mørk-Hansen sammen med Pastor Fejlberg og andre give Møde i Flensborg for Godt og den tidligere Provst Rehoff, Aabenraa. Der meddeltes dem, at Slesvig vilde blive adskilt fra Danmark for evige Tider, „for saa vidt Mennesker kunde dømme derom“, og da de erklærede, at de ikke agtede at bryde den Ed, de havde svoret den danske Konge, lod man dem gaa igen. Lørdag den 23. Juli kom saa Afskedigelsen, og Dagen efter holdt Mørk-Hansen Afskedsprædiken for fyldt Kirke.

Felsted Kirke. (I Forgrunden Mindestenen over de Faldne i Verdenskrigen).

To Aar var han uden Ansættelse. I denne Tid skrev han foruden en Afhandling om „Den danske Bonde Laurids Skau“ en Huspostil som en Hilsen til sine kære Venner i Felsted Sogn. Den findes endnu i Dag i mange Felstedhjem; i den indskrev min Fader alle sine Børns Navne; af den læste han hver Juleaften Juleprædikenen for os; i den læste min Moder flittigt indtil sin Død i Fjor.

Da der 1865 for første Gang efter Krigen skulde vælges et Medlem til Rigsraadet for Vejle Amts 6. Kreds, hvortil de „8 Sogne“ hørte, valgte man Mørk-Hansen, der efter Laurids Skaus Død var Føreren fra Stænderforsamlingens Dage, og da Vonsild-Dalby Sognekald Aaret efter blev ledigt, fik han dette Embede og virkede saaledes indtil sin Død den 18. Maj 1895 paa gammel sønderjyds Grund.

Her fra dette Sted fortsatte han sin Virksomhed som en begejstret og utrættelig Talsmand for den danske Sag i Sønderjylland. Paa Grund-

lag af Breve, som H. C. Festersen skrev til ham, — han benyttede et græsk Bogstav som Mærke, — holdt Mørk-Hansen ved Artikler i „Fædrelandet“ den danske Offentlighed underrettet om Stemningen i Sønderjylland. I smaa Skrifter om „Den danske Sag i Sønderjylland, forhandlet i Berlin 1885“, „Om det tyske Skolesprog i det dansktalende Sønderjylland 1890“ og andre søgte han at meddele andre den Harme, han følte, og den Tro paa en Genforening, der aldrig forlod ham. Efter Sprogforordningen af 1888 fik han Hejls Efterskole oprettet i 1891. Hans Ungdoms Idealer forlod ham aldrig. Endnu under sin sidste Sygdom skrev han under store Kræftlidelser „Trøst i Trængsel“, hvori han lægger alle paa Sinde at vise Troskab mod Guds Sag og Danmarks Sag.

Hans Minde bevares af en Sten paa hans Grav under Vonsild Kirkes Mur, og det var selvfølgeligt, at man ogsaa rejste ham en Sten paa Skamlingsbanke. „Tak for trofast Arbejde!“ staar der paa den.

II.

Brevene til Mørk-Hansen, der ligger foran mig og som nu med Skovrider Mørk-Hansens Tilladelse vil blive givet til det sønderjydske Landsarkiv, er skrevet af forskellige og handler naturligvis om stort og smaat. Der kan derfor kun være Tale om at give Uddrag, som skal belyse Stemningen i Felsted Sogn efter 1864. Desværre er der kun bevaret et Brev fra H. C. Festersen, Mørk-Hansens Hovedkilde til Artiklerne i „Fædrelandet“.

Det første Brev er fra Lærer *Mathias Nielsen* i Tombøl, senere Bankdirektør i Flensborg, f. 27. Aug. 1829, d. 13. Juni 1926. Det er fra 4. Maj 1867, og det ses deraf, at Lærer Nielsen, der allerede dengang havde Pengesager som Speciale, er i Gang med at indkassere større Pengesummer fra forskellige til Mørk-Hansen, der antageligt har laant dem ud under sin Embedsvirksomhed i Felsted Sogn. Nielsen fortsætter:

„Pengene er ikke blevet rigeligere her i Landet, siden vi bleve befriede af de saakaldte Befriere, thi jeg har ikke havt et ringere Aar end i Aar med Hensyn til de Penge, der skulde komme ind; men det Ene ligner jo gerne det Andet. Forresten frøer jeg, at de nu bliver vore Beskyttere; thi Tilførslen af Lavetter til Dybbøl gaar rask. Kanoner, siger man, blive tilførte til Vands. — I denne Tid er jeg saa overløst med Arbeide, saa at jeg aldrig før har havt saa travlt. Prøiserne have nemlig ordnet os til at optegne Skattelister, hvilket er et vidtløftigt Arbeide, og nu have vi, trods al vor Uleilighed, dog faaet samme tilbage med Tilhold om, istedeffor Nettoindtægt at optegne Bruttoindtægten af enhver Eiendom, og Rubriken, hvori det optørtes, stod og staar endnu betegnet „Nettoindtægt“: men de har vist deres Grunde, og jeg troer ogsaa, at jeg ved hvilke: men vi kan jo ogsaa regne. — Dernæst min og mines Tak, fordi min Svoger*) var hos Dem, indtil han fik Plads. Han er nok ikke fri for at have lidt Hjemve! Det er sandelig ogsaa haardt nok for de mange, som jages ud og af Regjeringen betragtes som Fremmede, hvor dog deres Hjem og Familie er her. Gensdarmerne have forresten fuldt op at

*) Denne Svoger er min Fader, H. P. Eskildsen fra Felstedskov.

bestille, og Øvrigheden faar ikke Lov til at lade slide og ligge paa den lade Side; thi med alt, hvad der skal skee, hedder det: Rask! Om to-tre Dage maa alt være færdigt. De seer altsaa, at Prøiserne kan udrette noget i en Hast, og Kraft og Gang er der i deres Regjering; men Hastværk er jo mangan Gang Juskværk. — —

Det andet Brev, fra 6. Aug. 1867, er fra Degn og Lærer *Kunstmann* i Støbbæk. Det handler først om en Pige fra Byen, der vil i Plads i Mørk-Hansens Hjem, og der fortsættes saa:

„Jeg kan idag fortælle Dem en glædelig Nyhed fra Felsted, som har vakt megen Glæde hos hele Omegnens dansksindede Befolkning. Som de vistnok min-

Mørk-Hansen-Stenen paa Skamlingsbanke.

des, blev H. C. Festersen paa Felsted Mark anklaget af Daniel Sch. paa Grund af den Artikel, han skrev i „Freia“ om Valget paa Pugholm og da dømt, endog uden Vidnernes Afhørelse, af Herredsfogden til at betale 50 D. Gr. og give D en Æreserklæring. Det sidste var efter min Mening en vanskelig Sag for H. C. F., der er for sandhedskærlig til at erklære offentlig, at der er Ære, hvor den for længe siden har været borte. Han appellerede derfor til Regjeringen, der nu nylig har fundet, at H. C. F. har Ret og idømt D. at betale alle Omkostninger. Dette var en stor Seir over vor slesvigholst. Underøvrighed. — — Nu skulle vi da snart atter have Valg til Rigsdagen, og Gud skal vide, hvorledes det denne Gang løber af i anden Valgkreds, da det vist er beregnet paa, at vi skulle tabe. Imidlertid er det en stor Hjælp for vor Sag, at Skattelisterne nu er blevne udlagte til Eftersyn; thi Smaafolkene og Tjenestefolkene, der rammes forholdsvis haardst af Skatterne, ville næppe denne Gang lade sig overtale, true eller købe til at vælge paa en Tydsker, da det kan blive dem en temmelig dyr Leeg. — — For kort Tid siden havde vi atter en Forespørgsel fra Visitat. ang. Undervisningen i det tyske Sprog, Læreren Duelighed osv., og jeg svarede da i Præstens Fraværelse, at Alt var tilfredsstillende, og at der ikke var yttret noget Ønske, saavidt jeg vidste, om et større Timetal eller lign.; saa jeg antager, at det foreløbig i vort Sogn bliver ved det Bestaaende. — —“

Affæren med H. C. Festersen, som Kunstmann henviser til, optog dengang Sindene stærkt i Felsted Sogn. Til Valget paa Pugholm, det første efter Okkupationen, mødte kun Tyskerne, da Danskerne ikke vilde anerkende de nye Forhold. Hjemmetyskernes Fører var Bonden Daniel Schmidt fra Felstedmark. Gode Venner fik H. C. Festersen, der saa ofte var Pennefører, til at skrive et Indlæg i „Freia“, og her brugte han Vendingen: „Vi har ingen Tiltro til dem.“ Daniel Schmidt, der vel vidste, at hans Rygte ikke var det bedste, svarede med et Injuriesøgmaal, hvis Udgang er omtalt i Kunstmanns Brev.

Af Degn Kunstmanns følgende Brev til Mørk-Hansen, skrevet den 23. Okt. 1867, interesserer følgende Afsnit:

„Nu forestaar der os atter et Valg, og jeg haaber nok, at vi skulle sætte lutter danske Candidater igjennem: især gjælder dette denne Gang for de høiere Beskattede, da man er tilbøielige til at sige, at det kun er Pøbelen, som er dansk: men det kunde dog nok være, at Udfaldet kan udvise, at denne Paastand indeholder en Usandhed. —“

I det næste Brev af 16. Juli 1868 fortæller Student *Marcus Lorentzen* fra Felsted, senere Adjunkt i Lyngby, Broder til afdøde Fru Marie Iversen, Felsted, om Generalsuperintendent Godts Visitats i Felsted:

„Ganske kort tid efter, at De var rejst, endnu Lørdag aften, kom han hertj og ligestrax derefter begyndte han at gå rundt i ethvert hus her i byen. — Jeg var netop hjemme, da han var hos os, så jeg altså ligesom sidste Gang, han var her, havde den fornøjelse at tale et par ord med ham, men det var ganske almindelige ting, om hans familie osv., og det samme tror jeg nok, han opvartede med de fleste steder. — Godt har rigtig søgt at gøre sig populær ved således at gå rundt; måske for at stikke Dem ud har han gået til alle, og tilmeld har han været yderst nedladende, så jeg nok tror, han fortjener det vidnesbyrd, Peter Lydiksen giver ham, at han er „en fej simpel mand at snakke med“, men alligevel må De ikke tro, han har fanget nogen med sin „simpelhed“.

Hvad selve visitatsen angår, så var der mødt en mængde folk: så mange, at kirken var helt fuld. Præsten messede først ganske godt, og efter sangen prædikede han så med meget tysk aksent; jeg kunde ikke tro, at han virkelig altid talte således, men at det var for at behage Godt, men man sagde mig, at således talte han altid. Det var en meget god Prædiken, men jeg er aldeles overbevist om, at ret mange, der forstod ham, var der ikke. Derpå katekiserede han lidt med børnene, hvilket ikke gik videre godt. Da så endeligt hans højvelærværdighed trådte frem fra sin plads ved Jørgen Hansens side — under salmesangen kom han nemlig spadserende ned ad gulvet oppe fra præstens stol, hilsende til alle sider med nådige nik, og spurgte endeligt helt nede ved den anden ende: „kund der it bliw et stej til å sidd for mæ her?“ han kom saa ind til Jørgen Hansen. Da han var færdig med examinationen, sagde han, at vel var han ikke udsendt for at tale om sig selv, men for vorherres kirkes skyld; men alligevel kunde han dog ikke lade være at gøre det, hans hjerte var så fuldt ved igen at stå på dette sted, hele hans liv gled forbi ham i dette øjeblik, han måtte have luft, måtte tale om sig selv, og han håbede, at menigheden vilde tilgive ham denne dårlighed, han talte om dengang, han kom til Felsted, og den tid, han var præst her, — det var de lykkeligste dage i hans liv, og derfor var det også meget imod hans vilje at komme bort herfra, men han måtte jo bort dengang, enten han vilde eller ej, og nu troede han også, at det var godt for ham, at han kom bort. Uden ligefrem at nævne det, alluderede han bestandigt til det bekendte ord af Josef til brødrene: „I tænkte ondtd imod mig osv.“ Han troede, det var godt alligevel, både for ham selv og for menigheden, og derfor vilde han takke både dem, der havde fået ham hertil

som præst og hjulpet til at skabe ham de lykkeligste dage i hans liv, og i lige måde også dem, der havde hjulpet til at få ham herfra: var der måske nogle af dem tilstede, han vilde ikke blot tilgive, men endogså takke dem af et oprigtigt hjerte. — Især vilde han dog takke dem, som ikke nogen tid havde brudt staven over ham, som havde fulgt ham med interesse på hans vej i det fjærne fremmede i hans udlændigheds tunge dage lige til dette øjeblik, da han atter stod ansigt til ansigt med den menighed, som han altid havde betragtet for *sin*, og som han håbede, præsten også vilde tillade ham at kalde *sin*, — den menighed, som han så ofte før havde længtes efter at forkynde ordet for, — nu troede han, det var bedst, som det var, nu da han så den i så sikre hænder, da dens præst, som han havde hørt, så indtrængende og overbevisende udlagde skriften for den osv. osv.: (en lang ros over præsten og en bøn for ham og hans familie). Efter at han derpå havde udtalt sin tilfredshed og glæde over det religiøse liv, han fandt, den endrægtighed og det sammenhold, han så i sognet, lyste han velsignelsen over menigheden og holdt op. Hans tale gjorde megen lykke hos folk, de var alle enige om, at den var rigtig smuk. — —“

Det næste Brev giver et godt Stemningsbillede fra 1870, midt under Tyskernes Sejr i Frankrig. Brevskriveren er den unge *Rasmus Madsen* fra Felstedskov, der paa den Tid var Huslærer paa Søgaardsmark i Klipleve Sogn og senere efter nogle Aars Virksomhed som Lærer traadte over i dansk Jernbanetjeneste og døde som Jernbanee-assistent ell. lign. i Skagen. Rasmus Madsen skriver bl. a.:

„For en otte Dage siden var Fattigcollegiet i Felsted samlet. Præsten Jessen foreslog da, at naar Fattigskatten nu skulde sættes igen, saa skulde de Familier være fri for Skat, som havde deres Forsørger med i den tyske Hær. Saavidt jeg er underrettet, saa gik man ogsaa ind derpaa; men saa mente Jørgen Lund fra Felstedskov, at der i Sammenligning hermed ogsaa skulde ydes de Familier nogen Lindring, hvis Forsørgere af Forholdene vare blevne tvungne til at reise til Danmark. Præsten blev nu meget vred, han tog Bladet fra Munden og sagde Sognmændene blandt saa meget andet, at de haabede paa Artikel 5, men den vilde aldrig blive udført, og Slesvig vilde aldrig komme tilbage til Danmark. Han vidste godt, at man ikke kunde lide ham i Sognet, men han brød sig slet ikke om at blive her, han vilde søge om et andet Embede, og kunde han faa et længere sydpaa, saa tog han det. — Lykke paa Reisen!

Medens jeg endnu var paa Fyn, tænkte jeg altid, at det i denne Tid især maatte være tungt og trykkende at leve i Sønderjylland. Jeg tænkte paa Tydskernes Seire, paa Franskmændenes Nederlag og paa vort eget derved saa bittert skuffede Haab. Men hvor anderledes var Forholdene ikke, da jeg kom hjem. Tydskernes glimrende Seire hører man sjældent omtalt, aldrig lovprist; Hjemmetydskerne se slukørede ud, de hænge med Næbet, og det er nok mere end en Enkeltmands Mening, der blev udtalt, da en Dansker drillede en Hjemmetydsker, fordi de ikke holdt bedre sammen ved det sidste Valg og fik til Svar: „Vi ere jo meget mere Tydsk, end vi have behov!“ Skjøndt Tydskerne nødige ville bekjende det, saa troer jeg dog, at de fleste af dem erkjende, at de have faaet saa meget af den tyske Kjarlighed, som de behøve. Og den sande Sønderjyde, han gaar som altid kjæk og stolt omkring. Modet og Haabet lyse ham ud af Øjnene. Er det ikke det bedste Tegn paa, at vor gode Sag vil sejre, at Sønderjydernes Haab aldrig kan røkes eller svækkes? Midlet, som vi have haabet skulde bringe os Frelse, kan vise sig forfeilet aldrig saa tidt, straks fremspirer der i Haabets Sol et nyt. Haabet om, at den Vei, som Skjæbnen leder os ind paa, skal være den rigtige, — kan skuffes, og vi opgiver det da; men det store Haab, at vi engang vil naa vort Maal og finde Vei til vort Hjem, det taber ingensinde i Kraft, det vil aldrig blive skuffet. Enhver som taber dette Haab, erklærer Slesvigeren for en Tydsker, og er han ikke berettiget til at dømme saaledes? Da jeg kom hjem, kunde jeg bedst mærke denne Strømning af Haab og Tro, der gaar igjennem Folket her, da forbausedes jeg næsten over den Frimodighed og Tillid, som Folket havde til deres Sag. — — Det er en haard og kedelig Tid for Skolelærer Hansen i Traasbøl.

Præsten, den slemme Tydsker, er ham paa Nakken hele Tiden for hans danske Sind. Hansen fortjener Erkjendelse og Ros for sin Fasthed og Troskab. — Skal jeg søge om en privat Ansættelse enten her eller i Kongeriget, eller skal jeg hellere søge paa at faa en offentlig Ansættelse der? Det beroer jo paa, hvad Tiden vil bringe. Vil det nordslesvigske Spørgsmaal blive ordnet ved den kommende Fredsslutning mellem Præisen og Frankrig? Kjære Hr. Pastor, jeg trænger saa meget til et godt Raad, maa jeg bede Dem om at tænke lidt paa min Stilling og saa sige mig Deres Mening derom. De har vist mig saa megen Godhed, og ogsaa denne Gang haaber jeg paa Deres Hjælp. — — — —“

I Sommeren 1871 begyndte det første Gang at blive brændende for alle de unge, der var gaaet over Grænsen og var vendt tilbage igen. De tyske Myndigheder forlangte Bevis for, at de havde erhvervet dansk Hjemstedsret, og Mørk-Hansen, der havde taget mod de unge fra Felstedegnen og skaffet dem Plads, fik nu travlt med at besørge dem de fornødne Attester. I et Brev fra 18. Aug. 1871 beder Lærer Nielsen i Tombøl om Hjemstedsbeviser for 8 unge alene fra Tombøl, og i senere Breve fra Nielsen og andre kommer der flere til. Lorens Hanssen fra Felstedskov bruger i sit Brev følgende Vending:

„Jeg veed vel, at De i dette Anliggende overfaldes af mange Værnepligtige i denne Tid, ligesom De hele Tiden igjennem er bleven belæmret med Ulejlighed af Slesvigerne paa Grund af den sørgelige Udvandringssag —“, og i et Brev af 13. Okt. 1872 skriver Rasmus Steg, Lundsgaardsmark, at Mørk-Hansen har hjulpet ham og mange Hundrede flere.

I Slutningen af sit Brev fortæller Lærer Nielsen helt kort om General-superintendent Godts tredje Visitats i Felsted, i August 1871. Som ved Godts tidligere og senere Visitatser var der ikke saa faa, — deriblandt ogsaa H. C. Festersen, der ellers var en meget kirkelig Mand, — som ikke vilde se Godt staa i Felsted Kirke og som derfor blev hjemme. Nielsen skriver:

„Posten kom i dette Øjeblik; men dog vil jeg endnu tilføje et Par Ord an-gaaende Godts Visitats. Her i Felsted gik Alt, som det var en Lyst, navnlig roste han Præsten for at have forkyndt det rene Guds Ord. Han yttrede ogsaa, at han savnede Mange; men at skjænde derfor vilde vist ikke hjælpe; man maatte hellere bede for dem. Maaskee var det dog en liden Næse til Præsten, som gjerne gider skjænde paa dem, der er kommen i Kirke.

Godt er blevet endnu mere graa og skimlet end før; men hans listige Ud-seende har han endnu. Skulde man have godt af hans Ord, da maatte man kun høre og ikke see ham.“

Om en Provstevisitats fra næste Aar faar Mørk-Hansen en ud-førligere Beretning af Gaardejer *Lorens Nikolaj Hanssen* i Felstedskov. L. N. Hanssen, født paa Nørremølle og Farbror til H. P. Hanssen, var, som det ogsaa fremgaar af Brevet, en meget begavet Mand, dygtigere i Pennen end paa Marken, og han hørte til Danskhedens Førere i Sognet. (I Dag er hans Gaard ved Giftermaal blevet Midtpunkt for det tyske Arbejde i Sognet). Lorens Hanssen skriver i et tidligere Brev:

„Vær forsikkret om, at jeg saa vel som mange flere her endnu har Dem kjerligt Minde, og at vor Høiagtelse for Dem ikke bliver mindre, jo mere vi op-levde af de tyske Herligheder.“

I Brevet af 29. August 1872 fortæller han bl. a.:

„Vort Liv under det præsiske Regimente er saaledes, at vi under vor daglige Syssel ikke huske stort paa, at vi ere under Fremmedherredømmet; men dette er dog kun en Velsignelse, som Arbejdet i Almindelighed skjænker, idet det er et godt Middel til at bringe en til at glemme Livets Sorg og Kummer. Det er ingen Plaseer at se sit Modersmaal tilsidesat ved enhver Lejlighed og leve under det Mæridt, der trykker hele Folket, og om man end som sagt under Dagens Slid og Møie for en Stund glemmer det, Aftenen bringer altid gjerne sin stille Veemod. Forhen hørte man Forældrene lægge Planer for deres Sønners Fremtid, og for Værnepligten ængstede man sig ikke. Nu derimod er Talen kun om man skal sende de Unge til Amerika eller til Danmark inden deres 17de Aar. Naar Vedkommende har Mod og Lyst dertil, kan det gaa dem vel baade paa det ene og det andet Sted, men det er dog tungt for Forældrene saaledes at sende deres Børn i Landflygtighed, og dog gjøre de fleste hellere det, end overlade dem til Prøjerne til Kanontøde.

Sidste Søndag havde vi her i Felsted Visitats. Provst Göttig catechiserede paa sit radbrækkende Dansk. Han talte om Johannes's „Jünger“ og om det femte Bud, at man skal *slaae ikke ihjel*. Det giver altid Forargelse i Kirken. Efter Visitatsen var jeg som Kirkeældste indbudt til at spise i Præstegaarden. Samtlige Skolelærere og Kirkeældste med Undtagelse af Mackeprang*) vare ogsaa tilstede, endvidere Præsterne fra Løjt, Ensted, Kliplev og Holebøl. Samtalen ved Bordet mellem disse Herrer førtes naturligvis paa tysk. Provsten fortalte, at tyske Skibe, som i den sidste Tid havde ligget ved Bordeaux for at indtage Viin, ikke kunde faa nogen Franskmand til at hjælpe ved Indskibningen, og at det var afgjort, at Franskmandene pønsede paa Hævn. Da vi vare reist fra Bordet, havde jeg Lejlighed til at betragte Skilderierne paa Væggene i den store Sal. Det var med en vis Tilfredsstillelse, at jeg saa fire danske Stykker: Et Gilde i Hedeboegnen, Et Gilde paa Amager, Bedstefaders Besøg, og et fjerde, hvis Titel jeg ikke husker. Men jeg blev snart vaer, at Billederne vare trykte i Berlin, og at det var meget slette tyske Copier.

Hvad Pastor Jessen iøvrigt angaaer, da har han tabt betydeligt af den Yndest hos Folk, han i de første Aar vidste at forskaffe sig. Historien med Hans Danielsens Testament bidrog meget dertil. Som Prædikant er han høitravende, man forstaar ham ikke. Vi kunne vist med det første vente et Forslag af Pastor Jessen om at faae en anden Salmebog indført i Sognet. Præsten fra Ensted sagde os nemlig, at han og hans Collega i Felsted havde talt derom. Han anbefalede os meget Meierj & Boesens Salmebog. Vel roste han ogsaa Roskilde Præsteconvents Salmebog og den evangelisk-christelige, men disse vare skrevne for Danmark, hin derimod for Slesvig, — en underlig Snak. Vi svarte ham ikke videre derpaa. Meier-Boesens Salmebog kan vel være meget god, men saavidt jeg kender den, indeholder den ingen af de nyere Salmer af Ingemann, Boye og fl. Jeg ønskede gjerne, om De, kjære Herr Pastor, vilde give mig deres Mening tilkjende i saa Henseende. — —

Den sørgelige Historie med Hans Danielsens Testamente, der omtales i Brevet, og der dengang vakte saa stærkt et Røre paa Egnen, skal have Lov til at hvile i Glemselens Dyb. Pastor Jessen var, saa vidt man kan se, uden større Skyld og blev kun misbrugt af den før omtalte Daniel Schmidt. Affæren tvang imidlertid Præsten bort fra Sognet og forbitrede ham de sidste Aar. Pastor Claus Theodor Jessen, f. i Fjolde 1829, Præst i Felsted fra 1864 af, flyttede 1881 til Øsby, hvor han døde allerede 1884.

De sidste Breve i den lille Samling er Lykønskninger fra forskellige til Mørk-Hansens Fødselsdag den 28. Sept. 1885. De interessere ikke i denne Forbindelse, — eller dog? De tre Lærere, der f. Eks. sender deres Lykønskninger, undgaar denne Gang at tale om Politik

*) Godsforpagter Mackeprang, Kiding, Fader til Museumsdirektør Dr. Mackeprang.

og giver kun Udtryk for rent personlige, almindelige Ønsker, hvorimod en Landmand ikke glemmer at ønske, „at vi endnu i vor Tid igjen maa samles under een Konge, Danmarks!“ — Tiden har gjort sin Virkning. § 5 er „ophævet“; der øjnes ingen ydre Holdepunkter for det nationale Haabs Opfyldelse.

Men Haabet selv bevares alligevel rent og stærkt i de gamles Sind. Det er undermuret af noget, der ikke er afhængigt af politiske Konstellationer. Vi slutter Rækken af Brevene med et Brev af 6. April 1879, uden navngivet Sted og mærket med det græske Bogstav Phi. Det er altsaa skrevet af Mørk-Hansens gode Ven *H. C. Festersen*, og jeg genkender ogsaa tydeligt nok min Morfars Haandskrift. — Hans Christian Festersen paa Felstedmark, f. 29. Sept. 1812, d. 28. Dec. 1891, var oprindeligt bestemt til at være Præst. For Slægtens Skyld overtog han imidlertid Fødegaarden; men han vedblev hele sit Liv igennem at føle sig bedre hjemme i Bøger, i klassiske og nyere Sprog og i Digtningens Verden end i Stald og Lade. Hans Brev, der her meddeles i Uddrag, viser Stemningen i Sønderjylland, efter at § 5 efter Bismarcks Mening var skaffet ud af Verden. Et Holdepunkt for Haabet svigtede; men Haabet selv kunde ingen Statsmand dræbe.

„Siden jeg skrev forrige Gang, have vi nu modtaget det sidste Vidnesbyrd paa, hvori tydsk Ærlighed bestaaer. Nordslesvigerne ere mismodige, men dog ikke uden Haab. De tie overhovedet, dog have Vælgerne udtalt sig i Bladene. Det skal heller ikke rokke min Tro, enten der holdes 7 Fods Taler eller der drage 7 Hjemmetydskere til Berlin. Hvo i al Verden har kaaret dem til vore politiske Formyndere? At den bekjendte Professor har studeret Løgn i Kiel som Videnskab, maa jeg ikke sige; men jeg veed dog nok, at det ikke stemmer godt med Sandheden, at han i Rendsborg vilde gjøre Verden viis, at Nordslesvigerne vare tydske, og at der alligevel endog i Deputationen til Berlin fandtes Een, hvormod det hedder i tydske Blade, at han ikke engang var det tydske Sprog mægtig. Altsaa bildte han sig kun ind, at han var en Tydsker. Min politiske Troeskjendelse lyder endnu ligesom forhen: Jeg er dansk og vil vedblive at være dansk. — Jeg tror, at hvis § 5 aldrig havde eksisteret, saa kunde det endda umuligt stemme med Christendommens og Folkerettens Forskrifter, naar Preuserne paa muhamedansk Viis med Sværdet vilde omvende os Danske til Tydskere. Jeg haaber paa Herren, paa hans Retfærdighed, at der kommer en Dag, da han ikke længere vil lade sig spotte af forhærdede Mennesker, enten de ere fordærvede i Atheisme eller Skinhellighed, Erobringssyge eller Selvforgudelse. Jeg haaber tillige paa Herrens Naade, at han engang omsider vil udfrie os af Fremmedherredømmets Vold.

Der ere Magthavere nok i Historien, der have drevet Erobringspolitik og ved Enden lidt et fuldstændigt Nederlag. Naar jeg tænker paa den middelalderlige Ridder- og Røverpolitik, naar jeg tænker paa Prøjsens Politik i vore Dage, saa rinde Herrens Ord mig altid ihu: Matth. 26,52 „Stik dit Sværd i sit Sted, thi alle, der have taget Sværd, skal omkomme ved Sværd“. Rigtignok kunde vi ængstes for en saadan Tid, naar store Omvæltninger forestaae; men hvis vi skulle opleve den, saa trøster jeg mig ved Digter Plougs Ord:

At end et naadigt Forsyn har
det heles Styr ihænde.

AF JENS LAURITZENS' BOG OM MÆRKELEGE TING¹⁾.

1831

indfaldt en meget streng Vinter, og varede til Marts, i April var godt Vejr. Den 9de April kom Bierne med Dræt. Den hele Sommer var god. Der kom vel Regn, men Jorden var altid tør. Brændsel, Hø og Korn kunde man altid faa tør hjemført. Der var en god Grøde for alle Slags, og godt Vejr i Efteraaret, og ingen Vinter eller betydelig Frost til Aarets Ende.

Dyrtiden fra forrige Aar begyndte nu mere at tiltage, da der vare kun Faa, som havde Korn at sælge. Men da der blev en Del Rug indskibet til Købstæderne, saa hentede Bønderne der, og solgte igjen til Trængende. Nogle bagede Brød bestandig og udsolgte ikke alene til de meget Fattige; men næsten almindelig Mand og Gaardfolk købte Brød, til der blev indavlet. Prisen var omtrent 1 Skl. for Pundet.

Dette Aar herskede en smitsom Sygdom udenlands, kaldet Kolera. Den nærmede sig alt mere og kom til Hamborg. Man befrygtede sig derfor, og her blev anrettet Sygehuse med Senge og Opvartere m. m. Men Gud haver endnu hidtil forskaanet os. Adskillige Steder hersker Epidemi d. A.

1832

indfaldt ikke megen Vinter med Snee, Jorden var bestandig tør, men Natfrost og Solskin. Den 6te April kom Bierne med Dræt. Foraaret var koldt, i Maj Regn, den 12te Maj et stort Lag Snee og Hagel. Rugen og Havren bleve gule, og Bladene paa Træerne visnede. Sommeren var dog nogenledes god med Avling. Marsken var ikke god. Høet var dyrt. Frosten gjorde Skade paa Boghveden. Rugen kostede 3—4 Rdl. Tønden, men ved Indavlingen fik den lidet Afslag. Efteraaret var godt til Aarets Ende.

Vor allernaadigste Konge, Frederik VI., drog omkring i Landet fra Aarhus og med Vestkysten, Fanø, Manø. Den 28de Juni kom han til Ribe med stort Følge. Den 29de rejste han ad Røm og Ballum, og samme Dag til Ribe igjen. Den 30te rejste han fra Ribe efter Kolding. Omskift ved Lintrup Skidenkro. Ved Foldingbro var en Æresport med Overskrift:

F. R. VI

„Unsere Liebe Hat keine Græntze“

det er: Vor Kjærlighed har ingen Ende.

Der vare anstillede 6 Musikantere og 12 Jomfruer, som sang. De vare hvidklædte med grønt Løv paa. Kongen holdt stille og hørte derpaa.

¹⁾ Jens Lauritzens Bog om mærkelige Ting, som er passeret forhen og i min Tid, til Efterretning for de Efterlevende, (Haandskrift).

DEN 10. FEBRUAR.

O^p BLYWWE A HAL'FJERS ELLE HUNNE AAE,
de æ nowe, kuns Guj skal bestemm',
hvad uend elle goj no blywwe min Kaae',
den Daw a da olle kan glemm !

Den Daw, law vi gik saa stolt o' glaj
te æ Valgboe, hvo oll' vi ga Mø'e,
te æ Folk her va dansk aa æ Laend, i æ Staj,
de skuld' di den Daw faa o' hø'e.

A gik jo deru'e i Ræn o' i Blejst,
men æ Vej kund' da sawtens nok findes,
fo' old'stej va der en Flagstang no rejst,
saa den rigde Kulø'e kund' kindes.

A gik jo saa jenle, men a töt, te min Fa'e
aa æ Vej gik egjen ved min Si'e,
mæ sin Haend' i min, så god å så rar,
som saa'en i di gammel Ti'e.

A töt å, a saa min gammel Mo'e,
o' min Søste hun va der egjen ;
di vå dø, men va' mæ i vor Koe,
få den Daw skuld' a it væ' oldjen.

O' ind meld' æ Blejst kund' a hø'e dem sej
med et Smil fuld' a' Glej: „Te Lykke,
vi følle Jer oll' æ Daw aa æ Vej,
law æ Grænsæl mod Synner I rykke“.

O' blywwe a hal'fjers elle hunne Aa'e,
den Daw kan a olle fo'glemm,
da di, dæ haj Dél i vo undeste Kaae,
da di dø mæ di løvend kund stemm ;

Æ Ræn o' æ Blejst, di foe a'stej
med æ Taarer, æ Suk o' æ Trængsel.
Den 10. Februar gik de Uend sin Vej,
o' æ Solskin bløw gywt med vo' Længsel.

Frederik Rudbeck, Aarøsund

Tønder Amts Centraltrykkeri

Østergade 40

Tønder

Telefon 141

Bog- og Akcidenstrykkeri
Formularlager - Bogbinderi

Vi har endnu et mindre Restoplag af
Sønderjydsk Centralforenings Festskrift
før Kr. 12,00 — nu 6,00,

Denne smukke og indholdsrige Bog bør ejes af
enhver national Interesseret.

Ligeledes haves endnu:

R. P. Rossen: Danmarks Kongeslægter 1,50,
En udmærket Bog om dette interessante Emne.

Bøgerne tilsendes portofrit fra

HANS BECK'S BOGHANDEL
Storeg. (J. N. Jepsen) Tønder

Sønderjydsk Maanedsskrift Tønder

Postgiro Nr. 9816.

Abonnementspris fjerdingaarlig ved Posten Kr. 1,65, — i
Boghandelen eller frit tilsendt fra Seminarielærer Eskildsen
i Tønder Kr. 1,50.

Hvem ønsker at sælge

„Sønderjydsk Maanedsskrift“ 1. Aargang
(komplet) samt 2. Aargang Nr. 1? . . .
Der betales Overpris.

Tilbud bedes sendt til **Cl. Eskildsen, Tønder.**